

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.17

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20755434>

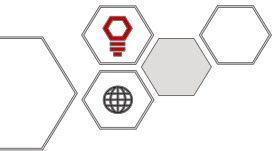
Теоретико-практичні аспекти застосування процедури «in absentia» у рішеннях Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України

Діордіца Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7765-6591>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Дослідження спрямоване на комплексний аналіз теоретичних засад та практичних аспектів застосування процедури «in absentia» у рішеннях Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України. Основна увага приділяється викликам, що постали перед судовою системою після початку повномасштабної збройної агресії РФ у лютому 2022 року, та необхідності забезпечення невідворотності покарання за злочини проти основ національної безпеки України.

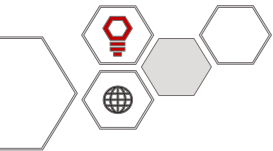
Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей застосування процедури «in absentia» у рішеннях Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України.



Методи. Аналітичний метод використано для дослідження актуальної судової практики Верховного Суду. Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати норми Кримінального процесуального кодексу України, що регламентують спеціальне досудове розслідування та судовий розгляд. Метод системного аналізу застосовано для класифікації правових позицій Верховного Суду щодо забезпечення процесуальних гарантій обвинувачених під час провадження «in absentia».

Результати. У процесі дослідження встановлено, що практика Верховного Суду у справах про злочини проти національної безпеки дозволяє виокремити кілька ключових блоків правових позицій. По-перше, доведено, що для осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях України, оголошення у міжнародний розшук не є обов'язковою умовою для здійснення спеціального досудового розслідування. Касаційний суд наголошує, що окупація не змінює суверенного статусу цих територій, тому перебування там особи прирівнюється до переховування з метою ухилення від відповідальності, що робить процедуру «in absentia» законною та недискримінаційною. По-друге, проаналізовано практику застосування додаткових заходів інформування осіб, які перебувають на території держави-агресора. Зокрема, визнано належним повідомленням направлення процесуальних документів на офіційні веб-ресурси органів влади рф (наприклад, сайт Державної думи рф), де працює обвинувачений, у поєднанні з публікаціями в газеті «Урядовий кур'єр» та на веб-сайтах судових органів України.

Висновки. Сформована практика Верховного Суду демонструє спроможність правової системи України підтримувати баланс між інтересами національної безпеки та неухильним дотриманням міжнародних стандартів прав людини, зокрема статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Легітимність вироків «in absentia» забезпечується



через ретельну перевірку судами фактів свідомого ухилення особи від правосуддя та надання реальних гарантій захисту, що є критично важливим для міжнародного визнання законності судових рішень України у справах проти російського агресора.

Ключові слова: спеціальне кримінальне провадження, процедура «*in absentia*», національна безпека, Верховний Суд, міжнародний розшук, тимчасово окуповані території, державна зрада, колабораційна діяльність, процесуальні гарантії, право на захист.

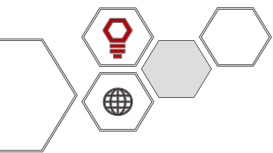
Theoretical and Practical Aspects of the Application of the «*in Absentia*» Procedure in the Decisions of the Supreme Court Regarding Crimes Against the Foundations of Ukraine's National Security

Ihor Diorditsa,

Doctor of Science in Law, Professor,
Professor of the Department of Private and Public Law,
Kyiv National University of Technologies and Design,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7765-6591>

Abstract. This article focuses on a comprehensive analysis of the theoretical foundations and practical aspects of the application of the «*in absentia*» procedure in Supreme Court rulings concerning crimes against the foundations of Ukraine's national security. The main focus is on the challenges faced by the judicial system following the start of the Russian Federation's full-scale armed aggression in February 2022, and the need to ensure the inevitability of punishment for crimes against the foundations of Ukraine's national security.

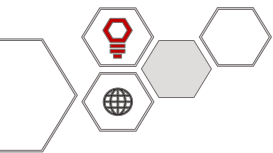
The aim of the research is to identify the specific features of the application of the «*in absentia*» procedure in Supreme Court rulings concerning crimes against



the foundations of Ukraine's national security Methods. The analytical method was used to examine the current judicial practice of the Supreme Court. The formal-legal method enabled an analysis of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine governing special pre-trial investigations and court proceedings. The method of systematic analysis was applied to classify the Supreme Court's legal positions regarding the provision of procedural guarantees for defendants during proceedings in absentia.

Results. The article found that the Supreme Court's case law on crimes against national security allows for the identification of several key sets of legal positions. Firstly, it has been established that, for individuals located in the temporarily occupied territories of Ukraine, being placed on an international wanted list is not a mandatory prerequisite for conducting a special pre-trial investigation. The Court of Cassation emphasises that the occupation does not alter the sovereign status of these territories; therefore, a person's presence there is equated with absconding to evade responsibility, which renders the in absentia procedure lawful and non-discriminatory. Secondly, the practice of applying additional measures to inform persons located on the territory of the aggressor state has been analysed. In particular, it is recognised as proper notification to post procedural documents on the official websites of the Russian Federation's authorities (for example, the State Duma website), where the accused works, in conjunction with publications in the newspaper «Uryadovy Kurier» and on the websites of Ukraine's judicial authorities.

Conclusions. The established case law of the Supreme Court demonstrates the ability of Ukraine's legal system to maintain a balance between national security interests and strict adherence to international human rights standards, in particular Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The legitimacy of in absentia judgments is ensured through the courts' thorough verification of the facts of a person's deliberate evasion of justice and the



provision of effective safeguards, which is critical for the international recognition of the legality of Ukraine's court decisions in cases against the Russian aggressor.

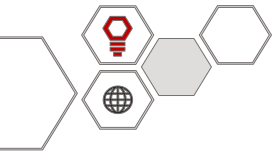
Keywords: special criminal procedure, in absentia procedure, national security, Supreme Court, international arrest warrant, temporarily occupied territories, high treason, collaboration, procedural guarantees, right to a legal defence.

Постановка проблеми. Із кінця лютого 2022 року, тобто з початку широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України стрімко зросла кількість кримінальних проваджень, а в подальшому і судових рішень, пов'язаних із притягненням до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України.

Воєнний стан зумовлює необхідність запровадження особливих правових механізмів, не є виключенням і кримінальна юстиція. У зв'язку з цим уже в березні-квітні 2022 року було прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на встановлення або посилення кримінальної відповідальності за вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки України в умовах воєнного стану [1].

Зокрема, Розділ I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» був доповнений новими статтями, а саме: колабораційна діяльність; пособництво державі-агресору; несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. Низка статей даного Розділу зазнали змін [2].

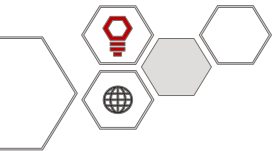
Оскільки значна частина підозрюваних за вчинення таких злочинів перебуває поза межами досяжності українського правосуддя – на тимчасово



окупованих територіях або в державі-агресорі – застосування класичних форм судочинства стало неможливим. За таких умов інститут спеціального кримінального провадження (процедура «in absentia») став ключовим правовим механізмом забезпечення невідворотності покарання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні чимало вчених займалися дослідженням теоретичних засад та практичних аспектів застосування процедури «in absentia» у кримінальному судочинстві. Так на рівні наукових робіт можемо відмітити праці В. Дрозд [3], Т. Фоміної [4], П. Баладиги [5], Ліхолєтової Ю. [1], Музиченко О. [6], Каліннікова О. [7], Смоляр Ю. [8], Ігнат'єва Д. [9] та ін. Однак, комплексний аналіз теоретичних засад та практичних аспектів застосування процедури «in absentia» у рішеннях Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України, нині не стали предметом окремих наукових досліджень.

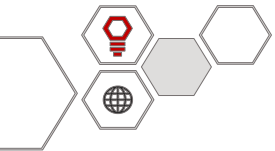
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний масив наукових розвідок, залишається низка аспектів, які потребують додаткового дослідження та уточнення правових позицій. Ключовим дискусійним питанням є обов'язковість оголошення особи у міжнародний розшук для здійснення процедури «in absentia», коли підозрюваний перебуває на територіях, що є суверенною частиною України, але наразі тимчасово окуповані. Також потребує науково-практичного обґрунтування легітимність новітніх способів інформування обвинувачених, які переховуються на території держави-агресора, зокрема через направлення документів на офіційні веб-ресурси органів влади рф. Окремої уваги вимагає подолання формалізму у забезпеченні мовних гарантій та критерії залучення перекладача у справах, де професійний статус особи свідчить про володіння мовою судочинства. Ці питання стали особливо гострими після 2022 року, що вимагає систематизації новітніх рішень Верховного Суду для гармонізації національної практики із конвенційними стандартами.



Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування особливостей застосування процедури «in absentia» у рішеннях Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України. Для досягнення мети поставлено такі завдання: систематизувати підходи Верховного Суду до забезпечення процесуальних гарантій обвинувачених у провадженнях за злочинами проти національної безпеки; обґрунтувати необов'язковість міжнародного розшуку для осіб на тимчасово окупованих територіях України через призму суверенного статусу цих територій; проаналізувати правомірність використання додаткових «цифрових» методів інформування підозрюваних на території держави-агресора як належного повідомлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відтак із початком повномасштабної московської агресії щодо України та запровадженням воєнного стану судова система зіткнулася з новими викликами, пов'язаними зі здійсненням правосуддя в умовах війни. Йдеться як про складну безпекову ситуацію та технічні аспекти проведення судових засідань, так і про зміни до КК України. На практиці це зумовило виникнення питань щодо застосування нових законодавчих положень та їх співвідношення з іншими нормами кримінального законодавства [1].

Нині на національні суди покладено додаткове навантаження, пов'язане з розглядом нових категорій справ, у зв'язку з чим вони виконують особливо відповідальну функцію, адже українське суспільство очікує справедливих і виважених рішень у таких провадженнях. Ухвалені вироки не лише формують авторитет української судової системи, а й мають міжнародне значення, оскільки перебувають у центрі уваги та ретельно аналізуються міжнародними юристами, науковцями й експертами. За таких умов українські судді повинні демонструвати високий рівень професіоналізму, належне усвідомлення суспільної значущості своєї діяльності та забезпечувати розгляд кримінальних

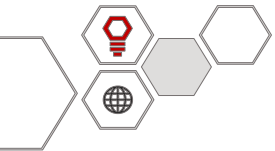


проваджень із неухильним дотриманням принципів верховенства права і прав людини [5].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07 жовтня 2014 року №1689-VII [4] доповнено Кримінальний процесуальний кодекс України (надалі – КПК України) спеціальними нормами, які врегульовують особливості здійснення так званого спеціального кримінального провадження [10].

Чинний КПК України встановлює, що спеціальне досудове розслідування та судовий розгляд кримінального провадження можуть здійснюватися за відсутності підозрюваного чи обвинуваченого («in absentia») у справах щодо злочинів, визначених частиною другою статті 297-1 КПК України. Виняток становлять неповнолітні особи, які переховуються від органів досудового розслідування та суду на тимчасово окупованій території України або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошена у міжнародний розшук (статті 297-1, 323 КПК України).

Необхідно зауважити, що відповідно до загального правила, закріпленого також у міжнародних стандартах, особиста участь підозрюваного чи обвинуваченого у кримінальному провадженні є обов'язковою. Саме така участь забезпечує реальну реалізацію прав, гарантованих статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, зокрема прав захищати себе особисто, допитувати свідків, одержувати безоплатну допомогу перекладача/ки. Фактично йдеться про забезпечення права особи «бути заслуханою» у межах кримінального провадження [11].



Разом з тим Європейський суд з прав людини послідовно дотримується позиції, що розгляд справи за відсутності обвинуваченого сам по собі не суперечить статті 6 Конвенції, яка гарантує право на справедливий суд [12].

Зазначу, що натеper, враховуючи особливості проведення спеціального досудового розслідування і розгляду справ у порядку заочного провадження («in absentia»), в Україні вже сформовано відповідну практику [13], зокрема й на рівні Верховного Суду.

На переконання дослідника, рішення Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України із застосуванням процедури «in absentia» можна розділити на наступні блоки (за критеріями дотримання процесуальних гарантій про повідомлення особи щодо проведення стосовно неї кримінального провадження):

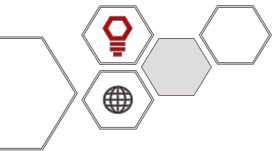
1. Рішення ВС, якими встановлено, що не є обов'язковим оголошення в міжнародний розшук для осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території України.

1.1. Постанова ВС від 26 жовтня 2023 року, справа № 757/46325/17-к [14].

За вироком Святошинського районного суду м. Києва від 08 жовтня 2019 року ОСОБА_7 засуджено за ч. 1 ст. 111 КК України (в редакції Законів № 1183-VII від 08 квітня 2014 року та № 1689-VII від 07 жовтня 2014 року) і призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років з конфіскацією всього належного їй майна.

Початок строку відбування покарання ОСОБА_7 визначено рахувати з дня її затримання та приведення цього вироку до виконання. Вирішено питання про заходи забезпечення кримінального провадження та речові докази.

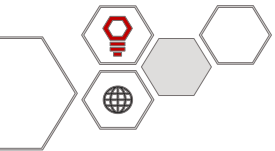
Ухвалою Київського апеляційного суду від 10 листопада 2022 року вирок місцевого суду залишено без змін.



Згідно з вироком ОСОБА_7 визнано винуватою в тому, що вона за встановлених судом першої інстанції обставин, які детально наведено у вироку, будучи суддею Севастопольського апеляційного господарського суду, діючи умисно, усвідомлюючи факти активної підривної діяльності рф проти України шляхом окупації та подальшої анексії території України в АР Крим, з власної ініціативи, упродовж березня-грудня 2014 року, перебуваючи в приміщенні Севастопольського апеляційного господарського суду по вул. Суворова, 21 в м. Севастополі, використовуючи матеріально-технічну базу суду, власні теоретичні знання і практичні навички, продовжила здійснювати «правосуддя» на підставі ч. 5 ст. 9 Закону рф № 6-ФКЗ, керуючись як «суддя Севастопольського апеляційного господарського суду» законодавством рф, тобто незаконно створеного на тимчасово окупованій території України «судового органу» до створення та початку діяльності на окупованій території України судів рф.

Надалі, реалізуючи вказаний злочинний умисел, суддя Севастопольського апеляційного господарського суду ОСОБА_7, перебуваючи на території АР Крим, упродовж березня-листопада 2014 року свідомо та умисно підготувала й подала до Вищої кваліфікаційної колегії суддів рф особисту заяву про рекомендацію на вакантну посаду «судді» незаконно створеного на території АР Крим «Двадцять першого арбітражного апеляційного суду» та необхідний для цього пакет документів, передбачений ч. 6 ст. 5 Закону рф «Про статус суддів», чим підтвердила особисту згоду виконувати функції представника судової влади країни, яка окупувала й анексувала АР Крим як частину території суверенної України.

Після цього ОСОБА_7 взяла участь у проведенні конкурсу на заміщення посади «судді» вказаного «суду» та за його результатами Указом Президента рф від 19 грудня 2014 року № 786 суддя Севастопольського апеляційного господарського суду була призначена на посаду «судді Двадцять першого



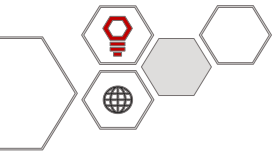
арбітражного апеляційного суду» на окупованій території АР Крим і продовжила здійснювати правосуддя від імені рф вже як «суддя» вказаного «суду».

Зазначеними умисними діями на той час суддя Севастопольського апеляційного господарського суду ОСОБА_7, порушуючи вимог ст. 65 Конституції України, якою передбачено обов'язок громадян України щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також присягу судді забезпечила становлення та зміцнення окупаційної влади рф шляхом безпосередньої участі в утворенні і функціонуванні незаконно створених окупаційних органів судової влади рф на тимчасово окупованій території України.

Серед іншого, у касаційній скарзі захисник наводить практику Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у справах, в яких констатовано порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд) у зв'язку з недотриманням гарантій справедливого кримінального судочинства за процедурою «in absentia». На думку захисника, положення КПК України щодо можливості заочного судового розгляду справ стосовно осіб, котрі перебувають на території рф, без оголошення її у міжнародний розшук, не ґрунтуються на принципі недискримінації та не узгоджуються з п. 1 ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Захисник вважає, що на цей час достовірно не встановлено та не доведено, що ОСОБА_7 проінформована про кримінальне переслідування щодо неї в Україні, а отже вона обмежена в реалізації своїх прав, у тому числі на вільний вибір захисника.

Перевіряючи указані доводи захисника, колегія суддів касаційного суду бере до уваги таке.



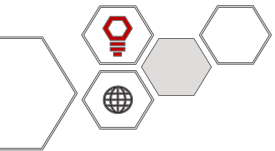
Європейський суд з прав людини допускає можливість проведення заочного кримінального провадження, якщо будуть забезпечені права і свободи, встановлені конвенційними нормами (рішення у справах «Колоцца проти Італії» від 12 лютого 1985 року; «Меденіца проти Швейцарії» від 14 червня 2001 року; «Шомоді проти Італії» від 18 травня 2004 року, інші).

Так, зокрема, у рішенні ЄСПЛ «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» від 24 травня 2007 року вказано, що, якщо судове засідання відбувається за відсутності підсудного, це не є само по собі порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому відмова в доступі до правосуддя має місце, коли особа, засуджена заочно, не може домогтися ухвалення нового судового рішення щодо обґрунтованості обвинувачення з фактичних та юридичних підстав після того, як воно було реалізовано, якщо не було встановлено, що ця особа відмовилася від права на захист і на явку до суду.

Крім того, перевіряючи доводи захисника ОСОБА_6 про те, що положення КПК України щодо можливості заочного судового розгляду стосовно осіб, котрі перебувають на території РФ, без оголошення в міжнародний розшук, не ґрунтуються на принципі недискримінації та не узгоджуються з п. 1 ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, колегія суддів касаційного суду виходить з такого.

Згідно з п. 201 Розділу XI «Перехідні положення» КПК України (в редакції Закону України № 1355-VIII від 12 травня 2016 року, чинній зокрема на час вчинення процесуальних дій) тимчасово, до 15 квітня 2017 року, положення глави 241 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» застосовувалися з такими особливостями:

- спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених

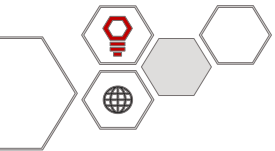


статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 115... КК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук, чи який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Системний аналіз наведеної процесуальної норми дає підставу виділити три категорії підозрюваних, крім неповнолітнього, стосовно яких могло здійснюватися спеціальне досудове розслідування на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо зазначеного у цьому пункті переліку злочинних діянь, у тому числі щодо злочину, передбаченого ст. 111 КК України, а саме:

- підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук;
- підозрюваного, який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- підозрюваного, стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Відповідно ж для здійснення спеціального досудового розслідування стосовно підозрюваного, який перебуває на тимчасово окупованій території України, приписами пункту 201 Розділу XI «Перехідні положення» КПК України (в редакції Закону України № 1355-VIII від 12 травня 2016 року) не ставилася вимога щодо оголошення цього підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.



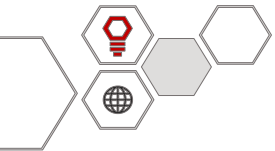
При цьому, виходячи з міжнародно-правових актів та національного законодавства, тимчасова окупація частини території України внаслідок збройної агресії РФ не змінює статусу АР Крим, що залишається територією суверенної держави Україна.

А тому колегія суддів касаційного кримінального суду вважає, що у цьому кримінальному провадженні здійснення спеціального досудового розслідування стосовно підозрюваної ОСОБА_7, котра постійно перебувала на тимчасово окупованій території України – в АР Крим, без оголошення її в міжнародний розшук відповідає приписам пункту 201 Розділу XI «Перехідні положення» КПК України (в редакції Закону України № 1355-VIII від 12 травня 2016 року) та не може свідчити про порушення гарантій щодо заборони дискримінації згідно з п. 1 ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод... [14].

2. Рішення ВС, якими встановлено що практика здійснення кримінального провадження за процедурою «in absentia» передбачає, окрім способів прямо передбачених КПК, застосовування й інших (додаткових) заходів щодо повідомлення особи відносно проведення стосовно неї кримінального провадження.

2.1. Постанова ВС від 25 вересня 2025 року, справа № 686/6227/23 [15].

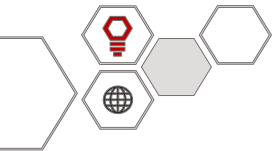
Як зазначено у мотивувальній частині вироку суду, ОСОБА_7, будучи депутатом Державної Думи Федеральних зборів Російської Федерації восьмого скликання, тобто будучи представником влади, який уповноважений приймати участь у засіданнях палати і голосувати за прийняття поставлених на голосування актів та інших питань, діючи умисно, за попередньою змовою групою осіб з іншими депутатами та представниками влади Російської Федерації (далі – РФ), усвідомлюючи явну злочинність своїх дій та передбачаючи можливість настання тяжких наслідків, у тому числі загибелі людей, зокрема і цивільного населення, розуміючи, що своїми діями порушує



встановлений статтями 1-3, 68 Конституції України державний устрій та порядок, пункти 1, 2 Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05 грудня 1994 року, принципи Заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01 серпня 1975 року та вимоги ч. 4 ст. 2 Статуту ООН, Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1965 року, 16 грудня 1970 року, 14 грудня 1974 року, 09 грудня 1981 року, посягає на суверенітет та територіальну цілісність України, з метою зміни її меж та розширення впливу РФ, з мотивів перешкоджання євроінтеграційному курсу розвитку України, відновлення контролю РФ над політичними та економічними процесами в Україні, 15 лютого 2022 року, перебуваючи за адресою вул. Охотний ряд, 1 у м. Москва РФ, приймаючи участь у засіданні Державної Думи Федеральних зборів РФ, підтримав постанову із зверненням до президента РФ з проханням розглянути питання про визнання самопроголошених Донецької та Луганської народних республік, як самостійних, суверенних і незалежних держав, а також 22 лютого 2022 року підтримав ратифікацію Договорів про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між РФ і так званими Донецькою і Луганською народними республіками.

За встановлених судом першої інстанції фактичних обставин дії ОСОБА_7 кваліфіковано за ч. 3 ст. 110 КК як посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, тобто за умисні дії представника влади з метою зміни меж території та державного кордону України на порушення порядку встановленого Конституцією України, які призвели до загибелі людей та інших тяжких наслідків.

Ухвалою Хмельницького апеляційного суду від 14 квітня 2025 року апеляційну скаргу захисника ОСОБА_6 в інтересах ОСОБА_7 залишено без задоволення, а вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 22 листопада 2024 року - без змін.



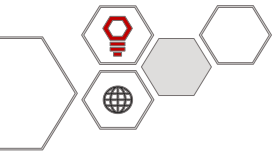
У касаційній скарзі захисник ОСОБА_6, діючи в інтересах засудженого ОСОБА_7, ставить питання про скасування вироку місцевого суду та ухвали апеляційного суду і закриття кримінального провадження.

Мотивуючи свої вимоги, захисник вказує на неправильне застосування судами закону України про кримінальну відповідальність, та допущені істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, які не давали підстав для ухвалення оскаржуваних судових рішень.

Зауважує, що повідомлення про підозру ОСОБА_7 було направлено на адресу Державної Думи українською мовою без офіційного перекладу. До того ж повідомлення про підозру і обвинувальний акт вручені захиснику, який здійснює правничу допомогу за дорученням Центру з надання безоплатної вторинної правничої допомоги, проживає в Україні, а тому не має змоги вручити ці документи ОСОБА_7. Крім того, виклики про судові засідання оприлюднювалися у газеті «Урядовий кур'єр» та на веб-сайтах українських судових органів, що в умовах війни та відсутності дипломатичних відносин є вкрай сумнівним заходом з точки зору фактичної можливості ознайомлення ОСОБА_7 з цією інформацією.

На переконання захисника, неведені обставини свідчать про неврахування судами практики Європейського суду з прав людини, порушують право ОСОБА_7 на справедливий суд у зв'язку з недотриманням процедури розгляду кримінального провадження *in absentia*, а отже порушують положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - КЗПЛ).

У рішенні ВС констатовано, що практика здійснення кримінального провадження за процедурою *in absentia* передбачає, окрім способів прямо передбачених КПК, застосовування й інших (додаткових) заходів щодо повідомлення особи щодо проведення стосовно неї кримінального провадження.



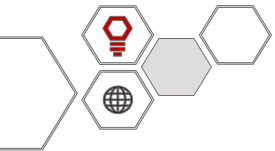
З матеріалів кримінального провадження убачається, що такими додатковими заходами стали направлення на сайт Державної Думи Федеральних зборів РФ повідомлення про підозру та копії обвинувального акта.

Захисник вважає порушенням вимог ст. 29 КПК направлення повідомлення про підозру без перекладу на російську мову (для перекладу обвинувального акта органом досудового розслідування був залучений перекладач та копія цього процесуального рішення була направлена на сайт Державної Думи Федеральних зборів РФ у перекладі на російську мову і знаходиться у матеріалах провадження).

Відповідно до положень частини 2, 3 ст. 29 КПК особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення. Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом.

За змістом вказаних положень закону вбачається, що на слідчого, прокурора або суд не покладено обов'язку залучення перекладача за відсутності відомостей, донесених у будь-якій формі про те, що особа не володіє або недостатньо володіє мовою судочинства.

Одночасно питання про дотримання вимог ст. 29 КПК щодо залучення перекладача слід вирішувати у кожному конкретному випадку з урахуванням того, чи не призвело це до порушення рівності перед законом і судом (принципу «рівності можливостей») та несправедливості судового розгляду в цілому у розумінні положень ст. 6 КЗПЛ.



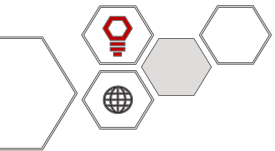
Відповідно до підпункту «е» п. 3 ст. 6 КЗПЛ та практики ЄСПЛ перекладач необхідний у кримінальному процесі, якщо особа не розуміє або не розмовляє мовою судочинства в обсязі, достатньому для розуміння перебігу судового процесу та участі в розв'язанні питання, яке для неї мало вирішальне значення, або особа за рівнем володіння мовою не здатна на ведення свого захисту та висувати на розгляд суду свою версію без допомоги перекладача.

Розуміння зазначених обставин охоплює виключно їх мовно-комунікативний аспект, але не стосується правового механізму здійснення захисту, оскільки перекладач надає комунікативну, а не правову допомогу, що є функцією захисника (див. постанови Касаційного кримінального суду від 7 червня 2022 року (справа № 126/2847/18, провадження № 51-4957км21), від 6 жовтня 2020 року (справа № 761/480/19, провадження № 51-836 км 20), від 17 травня 2022 року (справа № 725/901/20, провадження № 51-1525 км 20)).

Враховуючи специфіку цього кримінального провадження та з огляду на відсутність будь-якої інформації, яка б походила від ОСОБА_7, як носія права на забезпечення його перекладачем, на стадії досудового розслідування та під час судового розгляду, колегія суддів вважає, що у цьому провадженні відсутнє недотримання вимог ст. 29 КПК.

Підсумовуючи, колегія суддів Верховного Суду дійшла висновку, що вирок місцевого суду та ухвала апеляційного суду є належно вмотивованими й обґрунтованими і за змістом відповідають приписам статей 370, 419 КПК, у них наведено мотиви, з яких виходили суди, та положення закону, якими вони керувалися, постановляючи рішення [15].

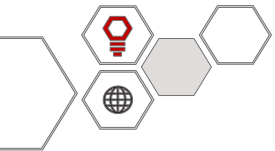
Висновки. Запровадження та практична реалізація спеціального кримінального провадження (*«in absentia»*) у справах про злочини проти основ національної безпеки України є *обґрунтованим і необхідним кроком* для забезпечення невідворотності покарання в умовах повномасштабної збройної агресії. Незважаючи на те, що міжнародні стандарти та стаття 6 Конвенції про



захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року загалом вимагають особистої участі обвинуваченого, практика Європейського суду з прав людини та рішення Верховного Суду підтверджують, що заочний розгляд *не суперечить праву на справедливий суд*, якщо забезпечено належні процесуальні гарантії та право на захист. Ключовим аспектом сучасної судової практики у зазначеній категорії справ є висновок про те, що для осіб, які перебувають на *тимчасово окупованих територіях України*, оголошення у міжнародний розшук *не є обов'язковою умовою* для здійснення спеціального досудового розслідування, оскільки ці території залишаються суверенною частиною України, а такий підхід не вважається дискримінаційним. Для забезпечення належного інформування підозрюваних правозастосовна практика передбачає використання як стандартних засобів оповіщення, так і *додаткових заходів*, зокрема направлення документів на офіційні веб-ресурси органів влади країни-агресора, де працює особа. Водночас питання дотримання мовних гарантій вирішується судами через призму фактичного володіння мовою: за відсутності даних про нерозуміння мови судочинства, залучення перекладача не є безумовним обов'язком суду, особливо коли професійний статус чи освіта особи свідчать про її здатність розуміти суть обвинувачення. Таким чином, сформована практика Верховного Суду демонструє спроможність української правової системи забезпечувати *баланс між інтересами національної безпеки та правами людини*, що має важливе значення для міжнародного визнання законності ухвалених вироків.

Список використаних джерел

1. Ліхолстова Ю. Актуальна практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо злочинів проти основ національної безпеки України. *Supreme Observer*. 2024. Режим доступу: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/625/aktualna-praktyka-kasatsiinoho->



kryminalnoho-sudu-u-skladi-verkhovnoho-sudu-sh%D1%81hodo-zlochyniv-proty-osnov-natsionalnoi-bezpeky-ukrainy

2. Діордіца І. Перспективи запровадження кримінальної відповідальності за пособництво державі, від якої безпосередньо виникає загроза агресії під кутом зору національного безпекового законодавства. *Право і суспільство*. №5, 2023. С. 183. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.28>

3. Дрозд В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. № 7/2020. Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/7/58.pdf>

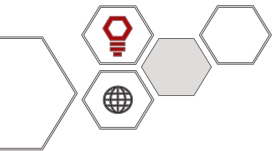
4. Фоміна Т. Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia): трансформації законодавства та сучасне унормування. *Право і безпека*. 2025. № 2 (97). С. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.12>.

5. Баладига С. Огляд судової практики щодо доказування злочинів проти основ національної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, №10. С. 421-423. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/97>

6. Музиченко О. Актуальні питання спеціального кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023, № 6. С. 632-635. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/147>

7. Калінніков О. Зміст та форма кримінального провадження in absentia в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024 № 71. С. 94-98. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.71.18>

8. Смоляр Ю. Процесуальні гарантії прав підозрюваного (обвинуваченого) у межах спеціального кримінального провадження (in



absentia): судова практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки.* 2026, № 2. С. 44-52. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2026-2-7>

9. Ігнат'єв Д. (2025). Забезпечення права на справедливий суд під час розгляду кримінального провадження за відсутності обвинуваченого (in absentia). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, (1), 273–280. DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-1-35>

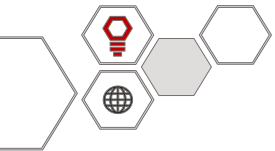
10. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.10.2014 № 1689-VII. *Законодавство України*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>

11. Шуневич К., Андрухів О. Процедура in absentia у кримінальних провадженнях за фактами СНПК. *Юрфем.* 2025. Режим доступу: <https://jurfem.com.ua/in-absentia-crsv/>

12. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). *European Court of Human Rights.* 2019. Режим доступу: https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/12/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

13. Бубенчикова А., Рачок А. In absentia під час досудового розслідування. *JustTalk.* 2025. Режим доступу: <https://justtalk.com.ua/post/in-absentia-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya>

14. Постанова ВС від 26жовтня 2023 року, справа № 757/46325/17-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114581895>



15. Постанова ВС від 25 вересня 2025 року, справа № 686/6227/23.
Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/130644070>